

GERÇEK DEMOKRASİNİN TEMİNİNDE BASINDA ÇOK SESLİLİĞİN ÖNEMİ

Belkıs ULUSOY*

The Importance of Polyphony in Press for a Real Democracy

In this article, the influence of the press on protecting and developing democracy in democratic countries is analysed. Also, for a healthy democracy the need for the polyphony in press and the importance of it is emphasized.

Key words: Democracy, polyphony in press.

Giriş

Bu çalışmada, demokrasiyle yönetilen toplumlarda basında çok sesliliğin olmaması durumunda toplumun tek veya birbirinden farklı az sayıda kanaldan taraflı, eksik ve yanlış bilgilenmesiyle demokrasinin göreceği olası zararlar belirlenmiş olup, bu sorunsaldan yola çıkılarak

---

*Araş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

sağlıklı bir siyasi ve sosyal yapının temini için basında çok sesliliğin önemi ve gerekliliğinin vurgulanması amaçlanmıştır.

Gerek siyasi, gerek sosyo-kültürel, gerekse ekonomik alanda, dolayısıyla toplumsal yaşamın tüm sahalarında oynadığı rol göz önüne alındığında, özellikle demokratik sistemin hakim olduğu çağdaş toplumlarda basının önemi ve etkinliği yadsınamayacak bir gerçek olarak karşımıza çıkar.

Bilgi ve haber alma herkesin en doğal hakkıdır. Nitekim bu durum, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 10. maddesinin 1. fıkrasında 'Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir' şeklinde ifadesini bulmaktadır. Günümüz toplumlarında bilgi ve haberin aktarılmasında kitlelerin, genellikle ilk başvuru kaynağı olarak kitle iletişim araçlarını kullandıkları göz önüne alındığında basının niçin toplumsal yaşamın her alanında bu denli etkin bir rol oynadığı daha açık bir hal alacak, dolayısıyla da basının önemi bir kez daha ortaya çıkmış olacaktır.

Basının Önemi ve Görevi

Basının doğru ve tarafsız haber verebilmesi ve kamuoyunu etki altında kalmayarak, kendi iradesiyle doğru bilgiler ışığında karar verebilmesini sağlamak için gerek yasal alanda gerekse editoryal anlamda tam anlamıyla bağımsız olmasının gerekliliği de bu durumda kendini gösterecektir.

Sağlıklı bir siyasal sistemin içinde oluşan ilişkilerde haberleşmenin büyük öneminin olduğu, basının faaliyet göstermeye başladığı tarihten günümüze değin yaşanan süreçte gelişen pek çok örnek olayla açıkça ortaya çıkmıştır.

Siyaset bilimcilere göre, hükümet politikası ve tüm önemli siyasal olaylar, bir toplumun üyeleri tarafından biçimlendirilmektedir. Bir başka deyişle, iktidar sahibi yöneticilerle yönetilenler arasında sürekli bir ilişki ve etkileşim söz konusudur. Kamuoyu bu karşılıklı ilişki ve etkileşim sürecinde ortaya çıkmaktadır. Bu karşılıklı ilişki ve etkileşimin ana aracı ise basın olmaktadır. “Bilindiği gibi, bir kamuoyunun oluşabilmesi için ilk olarak ilgili kişilerin ya da grupların sorun hakkında bilgi edinmeleri ve sonrasında da bunun üzerinde tartışmaları gerekmektedir. Tartışma konusu olan bir sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişilerin grubun veya gruplarının hakim görüşlerini, kanaatlerini ortak bir kamuoyu olarak kabul ettirebilmeleri için ise başka gruplarla temasa geçip, bu görüşlerini ve kanaatlerini açıklamaları gerekmektedir. İşte tüm bu ilişkilerde iletişimin rolü çok büyüktür. Kamuoyu oluşumunda en etkin unsurlardan biri olarak kabul edilen kitle iletişim araçları da bu iletişim süreci içinde bilgi aktarmaktadırlar”. (Bektaş, 2000: 98) Görüş, ve düşünceleri geniş kitlelere yaymada etkin bir unsur olan basın da dolayısıyla bu aşamada devreye girmektedir.

Basın, iktidarın faaliyetlerinden toplumu haberdar ettiği gibi, yine iktidarı denetleme ve eleştirme işlevini de yerine getirmektedir. Aynı

şekilde muhalefetin de faaliyetleri ve düşüncelerinin, istek ve eleştirilerinin topluma duyurulmasında görev yapmaktadır. Gerek iktidarın gerekse muhalefetin topluma iletmek istediği mesajların aktarılmasında rol oynadığı gibi toplumun siyasilere olan mesajlarının da bu kesime iletilmesinde görev yapmaktadır.

Bir bakıma basın, haber verme ve yorumlama faaliyeti neticesinde kamuoyunun eğitilmesinde de rol oynamaktadır. Kamuoyunun dikkatini belirli sorunlara çekmek, onu konuyla ilgili aydınlatmak, yorumlar sunmak, yurttaşların siyasal eğitimi bakımından büyük önem taşımaktadır. Basın, siyasal yaşamı topluma indirgemekte, olayları halkın anlayabileceği düzeye çekerek, bunların ardında yatan gerçekleri, gelecekte sebep olabilecekleri durumları ve bunlardan çıkabilecek olası neticelerle bunların getireceği fayda ve zararları kaleme aldıkları haberlerle ve çoğu zaman da yorum yazılarıyla halkın bilgisine sunmaktadır. Böylelikle, siyasi, sosyal ve ekonomik alanda bilgilenen halk yapacağı tercihlerde çok daha bilinçli hareket edebilme olanağına sahip olmaktadır.

Basında Çok Sesliliğin Gereği

Ancak burada son derece önemli bir nokta vardır ki, o da basının bilgilendirme işlevini yerine getirirken izleyeceği tutumdur. Basının tarafsız olması gerekliliği daima söylenegelen bir olgudur. Ancak bunun bir gazeteden, dolayısıyla da gazetenin içeriğini hazırlayan bir muhabirden

veya yazardan tam anlamıyla, layığıyla yerine getirilmesini beklemek hayalperestlik olur. Sonuçta gazeteci de bir insandır ve doğal olarak da yaşadığı müddetçe edindiği alışkanlıkları, bazı ön yargıları ve her şeyden önemlisi de belli bir dünya görüşü vardır. Her ne kadar görevinin gerektirdiği sorumlulukların bilincine sahip olsa ve etik değerlere bağlı olsa da kaleme alacağı yazıya bu özelliklerinin az da olsa yansımaları neredeyse kaçınılmazdır. Ayrıca gazetecilerin bağlı oldukları gazetelerin de izledikleri belli bir yayın politikaları, belli bir siyasi çizgileri vardır. Bu durum da haberlerin içeriği ve sunum şeklini etkileyecektir. Yine bu durum, bazı haberlerin göz ardı edilerek bazılarının sıklıkla ele alınmasına da yol açabilecektir. Dolayısıyla halkın tek yönlü ve/veya taraflı yayınlardan olumsuz etkilenmesinin önüne geçilmesinde en önemli unsur, meslek ilkelerine sıkı sıkıya bağlı elemanların mevcudiyetinden ziyade toplumun ulaşabileceği çok sayıda ve birbirinden bağımsız basın ve yayın organlarının mevcut bulunmasıdır. Diğer bir deyişle basında çok sesliliğin olmasıdır.

Çok partili demokraside, yorumların sayıca çok olmasının toplum için çok daha yararlı olduğu malumdur. Çünkü tek taraflı bir yorum yerine, çok sayıda kaynaktan farklı yorumlarla beslenen kamuoyu, böylece haberlerin doğruluğunu araştırmak gerekliliğini duyacak, bu durum da siyasal sistemin gelişmesi açısından bir ilerleme oluşturacaktır.

Demokrasi ve Basın

Demokrasi, iktidarın halkçı kökenli olduğunu savunan ve iktidarı halka dayandıran bir teoridir. Demokrasi düşüncesi, kişi-toplum ilişkilerinin belirlenmesi sürecine halkın tümüyle katılması, kişiye ait hak ve özgürlüklerin korunması, toplumun üyelerine fırsat eşitliğinin sağlanması gibi ilkeleri içermektedir. (Çam, 1987: 153)

Demokrasinin vazgeçilmez koşullarından biri, yönetilenlerin yönetenleri seçmesi, demokratik yaşama katılmaları, kendilerini yurttaş hissetmeleridir. (Can, 2003a: 6) Herkes, seçilmiş temsilciler aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir. Halkın iradesi hükümet otoritesinin temelidir ki, bu irade belirli aralıklarla tekrarlanacak dürtüst seçimlerle belirlenir.

Kişilerin ve toplumun siyasi süreçlere katılım yolu ile yalnızca bireysel anlamda değil; aynı zamanda toplumun tümünü kapsayacak şekilde “kendi kaderlerinin belirleyicisi olabilmeleri”nin en görünür ve somut biçimlerinden biri olan kurumsallaşmış genel seçimler pratiği, aynı zamanda bir toplumun yönlendirici değer kodlarının süreklilik ya da değişkenlik arz eden belirleyicilerinin çözümlenebilmesinde rol oynar. Demokratik temsil, “ortak iyi”ye ulaşılabilmesi için seçime dayalı bir hükümet sisteminin tesis edilmesini gerekli kılan, demokrasi ideali ve cumhuriyet idaresi arasında kurulan hayatî bir bağlantı noktasını ifade eder. Bir başka ifadeyle, ‘yurttaşlığa dayalı mükemmeliyet’ hedefine

ulaşılabilmesi, ancak seçime dayalı anayasaların var olması durumunda mümkün olabilir. (Mert, 2003: 3)

Şüphesiz, çağdaş demokrasilerde halkın taleplerinin müzakere edilebilmesi, temsili süreçlerin varlığıyla mümkündür. Ancak seçim süreçlerinde bazı koşulların sağlanması, demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi açısından son derece gereklidir. Bu koşullar yöneticileri seçeceklerin tercihlerini özgürce yapmasını, yönetici adaylarına ise serbest rekabet koşullarının sağlanmasını gerektirmektedir.

Öyle ki, özellikle seçim dönemlerinde partiler, kendi politikalarını halka benimsetmek ve meşru hale getirmek için kıyasıya bir yarışa girmektedirler ve bu yarışta da araç olarak çoğunlukla iletişim kanallarından yararlanmaktadırlar.

Basının tarihsel, politik ve ekonomik güç peşinde koşanlar için denetiminin değerli bir mülk olduğunu belirten Alemdar ve Erdoğan'a göre, basın üzerinde denetim çeşitli olanaklar sağlar. Dikkatleri belirli sorunlara, çözümlere ya da insanlara çekip yönlendirerek güç sahibi olanları kayırıp buna bağlı olarak da rakip birey ya da gruplara yönelmesini önler. Statü sağlar, meşruiyeti güçlendirir, belli koşullarda inandırma ve seferber etmenin bir kanalı olabilir. (Alemdar ve Erdoğan, 1990: 96)

Teknik gelişmeler sayesinde, etki alanı gittikçe genişleyen basın, olayları ve yorumları çok kısa zamanda çok geniş kitlelere

yayabildiklerinden, özellikle siyasi arenada fevkalade etkin rol oynamaya başlamıştır.

Basın, elindeki güçle, kamuoyundaki tartışmaları yönlendirerek, hangi konuya öncelik verilmesi gerektiği yolundaki düşünce ve kararları etkilemektedir. Gündem belirlemedeki bu etkinliğiyle doğal olarak belirli konular üzerinde yoğunlaşmayı sağlamakta ve bu da politik sonuçlar doğurabilmektedir ki, verilen bilgiler ve bilgilerin yoğunluk derecesi politik tercihleri etkileyebilmektedir.

Günümüzde basın, çoğu zaman onlara sahip olan güçlerin ideolojik ve siyasal çıkarlarına göre toplumu yönlendirmede kullandıkları araçlar durumuna gelmiştir. Kabul etmek gerekir ki, kamu, çoğu zaman farkında olmadan bu yönlendirmenin etkisi altında kalabilmektedir. Bu yönlendirmenin etkisiyle siyasal tercihleri değişebildiği gibi, farklı konulardaki düşünceleri de yeniden biçimlenebilmekte, değişebilmektedir. Ancak, basın günümüzde maalesef, servet ve iktidar sahibi kişilerin en önemli iktidar araçlarından biri haline gelmiş, gücünü toplumun iyiliği için değil, belirli bir sınıf veya baskı grubu/grupları için kullanır hale gelmiştir.

Bourdieu'a göre de, basın organlarının yayın politikası, basın üzerinde egemen ve söz sahibi olanların gücünü meşrulaştıracak ve pekiştirecek doğrultudadır. (Ayhan, 2001: 59)

Basın, haber verme işlevini yerine getirirken, eski düz bir tarzda haber verme özelliğini çoğu zaman kullanmamaktadır. Haber verme, düz

bir tarzda haber iletmekten öteye geçmiş, bir propaganda aracı haline gelmiştir. Haber, alınan merkezin veya sunanın yorumu ile aktarılmaktadır. Dolayısıyla, hazırlayıcı kaynak, propaganda gücünü son derece etkin bir tarzda kullanmaktadır". (Eriş, 1996: 525)

Tokgöz'e göre de, siyasal dünya hakkındaki bilgiler basın yoluyla ikinci el gerçekler olarak bireye ulaştırılmaktadır. (Vural, 1999: 28) Dolayısıyla kamu, olayları kendisine aktarılan şekliyle öğrenmek durumunda kalmaktadır.

Halbuki, demokratik bir toplumda yurttaşlar herhangi bir konu ya da mesele hakkında karar verebilmek için, o konu veya meselenin tüm taraflarını eşit oranda dinleyebilmeli, ilgili tüm bilgilere doğru ve eksiksiz olarak ulaşabilmelidir. Bilgi ve haber alma insanların en doğal hakkıdır. Eğer özgür bir basın yoksa, seçimin özgür olduğu ve seçmenlerin isteklerinin sağlıklı olarak ifade edildiği söylenemez. Ve özgür basının olmadığı yerde düzenli olarak yapılan seçimlerin güvenli ve sağlıklı oluşundan da söz edilemez.

Oysa ki, basın özgür olduğu takdirde, gerçeklere, yurttaşlar arasında kısıtlamasız tartışma imkanıyla ulaşılabilecektir. John Stuart Mill'e göre, bir düşüncenin hükümet tarafından yanlış olduğu iddiasıyla susturulmasıyla o düşüncenin doğruluğu yadsınır. Yanılmazlığı kendi tekeline almak, potansiyel doğruyu baskı altına almak demektir. Bir düşünce yanlış bile olsa içinde hakikat de bulunabilir. Herhangi bir konuda egemen görüş, hakikatin tamamı değildir. Bu nedenle tam

hakikate, bir düşünceyi zıt görüşlerle, karşılaştırarak varılabilir. (Can, 2003b: 6)

Sonuç

Gerçek demokrasiyi ülkelerinde uygulamakta oldukları iddiasında olan hükümetlerin halkın çok kaynaktan, farklı ve özgür yorum ve haberlerle bilgilendirilmesinin devamını sağlaması şarttır. Demokrasiler özgür tartışmaya olanak veren bir ortamı tam anlamıyla sağlamalıdır. Bu şekilde halk, kendini temsile uygun gördüğü kişileri daha bilinçli bir şekilde seçebilecektir. İktidara yönelik eleştirilerini hiçbir değişikliğe maruz kalmadan basın yoluyla duyurabilecek ve yine basın aracılığıyla işin takibini yapabilecektir.

Dolayısıyla, toplumun gerek siyasi, gerekse ekonomik, sosyal ve kültürel alanda gerçekleşen olaylardan, ülkesinin yürütülmekte olan iç ve dış politikasından vb. konulardan farklı kaynaklardan haberdar olması tercihini eşit ve doğru olarak bilgilendiği farklı seçenekler arasından yapmasını sağlayacaktır. Ayrıca, özellikle seçim öncesi çeşitli adayların ve partilerin tanıtımının basın-yayın organlarında eşit oranda ve mümkün olduğunca tarafsız olarak yapılan haberlerinin yayınlanması da yine adaylar için olduğu kadar, bu adayları tanıyıp, seçimini buna göre yapacak topluma da fayda sağlayacaktır. Zaten serbest rekabet ancak bu şekilde sağlanabilir.

Demokrasi, özgür düşünce yapısına ve ifade serbestliğine olanak tanıyan, insan hak ve özgürlüklerinin en geniş şekilde uygulanmasını sağlayan bir sistemdir. Bunun gereği olarak halk, kendini yönetmekle görevlendirdiği temsilcilerini eleştirebilmeli ve denetleyebilmelidir. Onlara bir sonraki seçimlerde hayal kırıklığına uğramamaları için uyarıda bulunabilmelidir. Yurttaşlık haklarını yeterince kullanmadıklarına inanıyorlarsa bunu iktidara duyurabilmeli ve haklarının temini isteyebilmelidir. Tüm bu iletişimi ise büyük oranda basın yoluyla sağlayabilecekleri malumdur. Görüldüğü gibi gerek editoryal anlamda olsun gerekse hukuki anlamda olsun basının özgürlüğünün temini, demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesi ve ülke demokrasisinin daha ileri düzeye ulaşabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Basın, her türden görüşün özgürce savunulabildiği bir forum olmadıkça, faaliyette bulunduğu ülkede gerçek bir demokrasiden, sağlıklı işleyen bir demokratik sistemden bahsetmek mümkün olmayacaktır.

Kaynakça

- ALEMDAR, Korkmaz ve İrfan Erdoğan (1990). **İletişim ve Toplum**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1990.
- AYHAN, Ahmet Turan (2001). "Gerçeği Gizleyen Putlar: Medya", **Karizma**, No: 5: 57-62.
- BEKTAŞ, Arsev (2000). **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, 2. bs., Bağlam Yayınları, İstanbul, 2000.

- CAN, Aytekin (2003a).“Demokrasi ve Medya İlişkisi III”, **Bizim Gazete**, 11.06.2003: 6.
- CAN, Aytekin (2003b).“Demokrasi ve Medya İlişkisi IV”, **Bizim Gazete**, 12.06.2003: 6.
- ÇAM, Esat (1987). Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, İstanbul, 1987.
- ERİŞ, Metin (1996). “Kitle İletişim Araçlarının Artan Gücü”, **Yeni Türkiye Dergisi: Medya Özel Sayısı**, C. II, No: 11: 524-525.
- MERT, Murat (2003). “Temsil, Demokrasi ve Siyasî Kültür Kavramları Ekseninde 3 Kasım Seçimleri ve Düşündürdükleri”, www.turkiyevesiyaset.com/sayi11-12/11-1205.htm, 6.06.2003.
- VURAL, Ali Murat (1999). **Yerel Basın ve Kamuoyu**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1999.